

Список использованных источников

1. Белых В. С. Предпринимательское право в системе права России / В. С. Белых // Известия вузов. Правоведение. – 2001. – № 1. – С. 115–136.
2. Амвросова О. Н., Атаян Г. Ю. Проблема дуализма права в контексте соотношения понятий «торговое право», «коммерческое право», «хозяйственное право», «предпринимательское право» / О. Н. Амвросова, Г. Ю. Атаян // Право и политика. – 2008. – № 8. – С. 1856–1860.
3. Игнатенко Г. В. Публичное и частное право в международном праве: факторы интеграции / Г. В. Игнатенко // Публичное и частное право: проблемы развития и взаимодействия, законодательного выражения и юридической практики: Материалы Всероссийской научно-практической конференции (23–24 апреля 1998 г.), Екатеринбург. – 1999. – С. 23–26.
4. Суханов Е. А. Система частного права / Е. А. Суханов // Вестник Московского университета. Серия 11. Право. – 1994. – № 4. – С. 26–30.
5. Кашанина Т. В. Корпоративное право (Право хозяйственных товариществ и обществ): Учебник для вузов. / Т. В. Кашанина – М., 1999. – 802 с.
6. Кулагин М. И. Предпринимательство и право: опыт Запада. / М. И. Кулагин – М.: «Дело», 1992. – 144 с.

ХРЯПЧЕНКО В. П.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри загальнотеоретичної юриспруденції

КОМПЛЕКСНІ ГАЛУЗІ ПРАВА В РІЗНОМІЙ МОДЕЛІ СИСТЕМИ ПРАВА

Уже багато років поспіль серед українських вчених — представників загальнотеоретичної та галузевої юриспруденції тривають наукові дискусії щодо поняття та сутності комплексних галузей права, які розвиваються в рамках більш фундаментальних досліджень про систему сучасного права та її галузеву структуру. Будь-яка галузь права є тим правовим явищем, визначення якого у системі українського права зустрічається з низкою методологічних ускладнень, які зводяться до необхідності вирішення концептуальних питань, що стосуються побудови системи права, її структури та компонентів [1, с. 10].

Доволі часто полеміка про можливість визнання факту виникнення нової галузі сучасного українського права зводиться до цілком «естетичного» питання (наприклад, «Де (або поруч з якими галузями) можна розташувати ту чи іншу галузь права в системі права?»). Причина існування таких запитань полягає в тому, що ще з радянського періоду розвитку вітчизняної системи права більшість науковців намагалися «вмістити» всесоюзну систему права в рамки якоїсь геометричної фігури

(трикутника, ромба і т.п.). Практично без застережень в основі такої «ідеальної» моделі системи права вчені того періоду бачили конституційне (державне) право як фундаментальну галузь права, на базі якої розташовувалися кримінальне, цивільне, адміністративне та трудове право як основні (або первинні) галузі. В свою чергу, вище них та на їх основі можна було розташувати уже вторинні галузі права (наприклад, процесуальні та інші профільні галузі права) як похідні від первинних.

Такий «геометричний підхід» до розуміння моделі системи права зберігся й до сьогодні та є доволі поширеним серед вітчизняних науковців. Наприклад, різниця між «трикутною» моделлю системи права Української РСР 70-х років ХХ ст. та системою сучасного права України полягає лише в тому, що замість 10–12 похідних галузей радянського права такий трикутний вміщує сьогодні уже більше 30 вторинних галузей національного права. Тобто, з кожним періодом якісних змін в системі права, спричинених виникненням нових правовідносин в суспільстві, зовнішній вигляд системи права у формі трикутника залишався не змінним, лише збільшувалася його (трикутника) площа, оскільки в середині фігури необхідно було знайти місце для тих галузей права, які сформувалися та були визнані на науковому рівні.

З огляду на такий «геометричний підхід» до розуміння системи права як якоїсь «ідеальної фігури» доволі важко обґрунтувати появу нових галузей українського права, які існують цілком об'єктивно, однак просто «не вписуються» у рамки обраної моделі системи права. Доволі часто таке пояснення можна почути під час захисту дисертаційних досліджень, в яких обґрунтовується виникнення самостійної галузі права.

Зовсім інший підхід до трактування правової реальності в дусі постмодерну та розуміння моделі системи сучасного права пропонує Ю. М. Оборотов — розгляд правової реальності як різомного середовища, що володіє іманентним креативним потенціалом самоорганізації. На думку вченого, розгляд права як цілісності є перспективним з використанням для такого його розгляду поняття різому, яке якраз фіксує позаструктурний і нелінійний спосіб організації цілісності [2, с. 15–16].

Сам термін «різома» був запозичений із ботаніки та перейшов у сучасну науку завдяки однойменній роботі («Rhizome») двох відомих постмодерністів Жіль Делезу та Фелікса Гваттарі. В біології під різомою розуміють особливий спосіб життєдіяльності багатолітніх трав'янистих рослин, коріння яких під землею постійно та безсистемно розгалужується на багато нових частин і такі розгалуження переплітаються між собою. У філософії постмодерну вважається класичним порівняння дерева та різому як два різних способи мислення: перше як щось таке стабільне, ієрархічно-системне, цілісне та передбачуване, а друге — «...велика кількість безладно перепланих відростків або пагонів, що

ростуть у всіх напрямках, які не мають єдиного кореня, сполучного центру» [3, с. 98].

Різомна модель системи сучасного українського права як альтернатива геометричній чи будь-якій іншій (наприклад, лінійній) дозволяє одразу ж зняти з порядку денного питання про місце тієї чи іншої комплексної галузі права серед основних та вже існуючих спеціальних галузей. Більше того, такий підхід відображає фундаментальну для постмодерну установку на презумпцію руйнування традиційних уявлень про систему права та його структуру як щось ідеальне, стабільне або майже незмінне, ієрархічне та централізоване.

Порівняння системи сучасного українського права, більшу частину якого складають саме комплексні галузі права, із таким специфічним біологічним явищем як різом є одним із яскравих прикладів того, як в юридичній науці використовується сучасна (некласична та посткласична) методологія. Характерними особливостями такої методології в епоху постмодерну є, зокрема, визнання можливості та необхідності використання різних дослідницьких парадигм, підходів, методів та методик, термінологічного апарату та інструментарію інших (неюридичних) гуманітарних, природничих та фізико-математичних наук [4, с. 85].

Беручи за основу різомну модель системи права комплексними галузями права можуть вважатися ті галузі права, які органічно поєднують в собі публічні та приватні інститути, що мають спочатку різні предмети правового регулювання, однак — спільну мету та методи правового регулювання (тобто, однорідні функціональні характеристики). Ознаки комплексності в правовому регулюванні мають також матеріально-правові галузі права, які всередині своєї структури містять процесуально-процедурні інститути тощо [5, с. 134].

Використання різомної парадигми при подальшому дослідженні системи вітчизняної права дозволить не лише раз і назавжди зняти з наукового дискурсу питання про наявність чи відсутність комплексних галузей права, але й по-новому глянути на концептуальні засади побудови та функціонування системи права України в її нелінійній організації.

Список використаних джерел

1. Богуцький П. П. Військове право у системі права України : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права ; історія політичних і правових учень» / П. П. Богуцький ; Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2009. – 180 с.
2. Креативність загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / [Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін.] ; за ред. Ю. М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2015. – 488 с.
3. Гречко П. К. Концептуальные модели истории : пособие для студентов. – М. : Изд. корп. «Логос», 1995. – 140 с.

4. Оборотов Ю. Методология юридической науки в эпоху постмодерна / Ю. Оборотов // Юридический вестник : Научно-публицистический журнал. – 10/2002. – № 4. – С. 81–85.
5. Общетеоретическая юриспруденция : учебный курс : учебник / под. ред. Ю. Н. Оборотова. – О. : Фенікс, 2011. – 436 с.

БОНДАРЕНКО А. І.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри загальнотеоретичної юриспруденції

ПРАВА ЛЮДИНИ В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОЗАХИСНОЇ ФУНКЦІЇ

Однією із найважливіших ознак соціальної правової держави є повне визнання, гарантування прав людини та створення ефективної системи їх захисту. На теперішній час правові, соціальні, економічні реалії Української держави — формування нової політичної ідентичності українського народу, орієнтація на євроінтеграцію — визначають права людини як основу здійснення правозахисної функції держави. Стаття 3 Конституції України визнала людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, а як головний обов'язок держави закріпила утвердження і забезпечення прав і свобод людини [1].

Проблема захисту прав і свобод людини є достатньо дослідженою у спеціальній науковій літературі. Так, дослідженням правового регулювання прав і свобод людини та громадянина, а також їх захисту займалися такі відомі вчені, як М. Г. Александров, О. А. Лукашева, М. В. Лушникова, В. Ф. Погорілко, П. М. Рабінович, В. Я. Тацій, Ю. М. Тодика, Ю. С. Шемшученко, А. Г. Седишев, О. Ф. Скакун, О. В. Смирнова, Т. Б. Шубіна тощо. Разом із тим, існує необхідність додаткового теоретико-методологічного дослідження прав людини у контексті реалізації правозахисної функції сучасної держави.

Дослідження різних підходів до визначення сутності та змісту державної діяльності щодо забезпечення, охорони і захисту прав людини дозволяють зробити наступний висновок. В юридичній науці немає єдиної думки про об'єкт (мету) цієї державної діяльності; суб'єктах (органах), уповноважених її здійснювати, а також коли саме виникає необхідність в ній, чи повинна вона здійснюватися безперервно. Безумовно, такі державно-правові явища, як «правоохоронна функція», «контрольно-наглядова функція», «державний захист прав людини» і безпосередньо «правозахисна функція» присутні у межах функціонування сучасної правової держави і так чи інакше здійснюються в рамках правозахисного регулювання.